

הפרעת אכילה: איך דור דעה התרסק בגלל תלונות על אוכל?

פרשת "בהעלותך" היא קו השבר של דור המדבר. זו אחת הפרשיות החשובות בהבנת ההיסטוריה של התורה ובה מתרחש המעבר בין החלום ובין שברו. כאן מתחילה ההתפרקות של דור היציאה ממצרים, שתלך ותסתעף בשתיים וחצי הפרשיות הבאות, כולל נקודת השיא בחטא המרגלים, שיגזור כליה על כל אנשי הדור ההוא.

השבוע מתחילה לבצבץ ההכרה שהעסק לא עובד. דור הדעה הנעלה שראה את הניסים הגדולים בהיסטוריה, אינו מסוגל להתעלות מעל דחפיו החומרניים. העם קם מהחניה הארוכה בהר סיני ועובר לקטר על האוכל ועל איסורי עריות, ומשה מגיב לראשונה ב**יאוש ואובדן תקוה**. הוא מבקש לנטוש את ההנהגה או למות!, כיון שאי אפשר להשביע אותם. יש להם חור בקיבה שאינו ניתן לריפוי. הוא מתווכח עם הקב"ה וטוען שאפילו ה' אינו יכול לספק את מה שמבקשים.

המרירות שהייתה אצורה בתוך כולם פורצת החוצה וכאן מתחילות שתיים וחצי פרשיות בהן כולם מתלוננים נגד כולם: עם ישראל מתלונן נגד משה, משה נואש בחזרה מעם ישראל, מרים ואהרן מתלוננים על משה שעזב את ציפורה, המרגלים מכריזים במפח נפש שהקב"ה מסכן את חייהם בכיבוש הארץ וקורח רוטן על מזלו. האירועים מולכים לרצף עונשים איומים: תבערה, קברות התאוה, צרעת מרים, נפילת קורח, והשיא הוא גזירת המרגלים שהמיטה מוות על כל הדור.

השאלה המתבקשת היא, מה קרה למשה מול קיטורי האוכל והעריות? איך גדול המאמינים נופל בייאוש? כיצד המנהיג הנחרץ שייצג אותם בנאמנות בתלונות דומות על לחם ומים ברפידיים, שמסר נפשו להגן עליהם בחטא העגל ובחטא המרגלים, נשבר ומבקש למות? אחרי הכול, לא מדובר היה בחטאים גדולים: הטענות היו סבירות לנוכח העובדה שהם אכלו שנה שלמה מן שנראה כל יום אותו הדבר, וגם היה עליהם להתרגל לדיני התרחקות מנישואים עם המשפחה הקרובה אליהם?

יתירה מכך: מה גורם למשה להכריז שלעולם לא יהיה אפשר לספק את התאוות שלהם, אחרי שהם בסך הכול ביקשו לגוון את האוכל?

נעסוק בתשובה נפלאה ויוצאת מהקופסה: יהודי אמור לרומם את התאוה ולבקש עונג והנאה נעלים. הם לא ביקשו אוכל ואישות, הם ביקשו פינוק ונהנתנות של עריות וזאת הוכחה שהם לא התחילו לקבל תורה. שכן התורה מספקת את כיסופי העונג בדרך גבוהה וממלאת יותר. נצטט רמב"ם מופלא האומר כי יהודי אינו אמור לדכא את התאוה, אלא לרומם אותה לסיפוק גבוה יותר. התורה הקדושה כוללת בתוכה את כל האלמנטים של יצר האוהבים ומספקת אותם בצורה גבוהה. לפיכך, העובדה שהם מתעקשים להיתקע בטענות על שום ובצל, מעידה שהם לא רוצים מנות גורמה...

אבל זה יותר גרוע: משה לא רק נעצב מהמצב, אלא מרים ידיים ומביע ייאוש מהיכולת לספק אותם. וזאת נקודה עמוקה מאוד: כי אין ליהודי דרך אחרת לספק את התאוה שלו. יהודי אינו יכול להפסיק להתאוות. הוא אינו יכול לחיות חיים סתמיים של בינוניות. הקב"ה חקק ביהודי אי שקט תמידי, שמתבטא בתאוה עודפת ומציקה, וזאת כדי לגרום לו לחפש ולחפש יותר מכולם עד שיגיע אל ההנאה המושלמת של התורה. יהודי שאינו בוחר בתורה, נידון בהכרח לעיסוק כפייתי בכל תענוגי העולם, במטרה למלא את החלל. התאוה שלו לא תדע מנוחה עד שתטעם כל עונג, אבל לא תמצא שם את המרגוע וכך תהפוך להפרעת אכילה שמטריפה את החיים. לפיכך, משה מנבא רעות וטוען כי אין שום דרך למצוא את הדג או הבשר שירגיע אותם, כי זה פשוט לא מה שהם מחפשים.

למה הדבר דומה? הצדיק רבי נחמן מברסלב אמר משל מדויק: היין ההונגרי נחשב לאחד היינות המשובחים בעולם. הצארים של רוסיה נהגו להציב חיילים סביב חבל טוקאי בצפון הונגריה, שם צמחו הענבים המשובחים והובאו לחצר המלוכה. פעם שלח המלך את שר היין להביא מלאי חדש והשר לקח עמו משרת פשוט לסייע בסחיבה. המשרת ישב בעגלה והרגיש שנשימתו נעתקת. הריח המשכר

והדמיונות על הטעם המשובח הציפו את רוחו והוא התחנן לקבל כמה טיפות. בסוף הדרך נתן לו השר כוסית מהיין המשובח. הוא עצם את העיניים ולגם בתאוה איטית וממושכת.

חלפו שנים ואותו משרת התגלגל לפונדק דרכים. ישבו כמה עשירים לשתות יין ואחד שלף בקבוק יוקרתי ואמר שזה יין הונגרי. אף אחד לא זכה לטעום מחייו יין הונגרי והם האמינו לו ונהנו. המשרת ביקש לטעום מהיין ואמר באכזבה: "אח, זה לא יין הונגרי". התחילו ללעוג לו: "מה אתה יודע על יין הונגרי? איך אתה מבין יותר מעשירים כמונו?". ענה להם המשרת משפט אחד: "מי שטעם יין הונגרי - לא יטעה אותו העולם...".

המשל מעביר שני מסרים: א. מי שטעם יין הונגרי, אמור להכיר הנאת אמת ולא להסתפק בתחליפים זולים. משה אומר להם באכזבה: **זה לא מתאים לכם**. אחרי שנה בגן עדן, בחניה למרגלות הר סיני ולחם שיורד מהשמיים, אתם אמורים להתבגר ולבקש הנאה נעלית יותר משום ובצל. נכון שמותר לבקש שום ובצל, אבל **אל תהפכו אותם לאיום קיומי שעם שלם בוכה עליו**.

ב. זה הרבה יותר גרוע. מצד שני, אי אפשר יהיה לעצור את החיפוש אחרי יין הונגרי. כל עוד נשמה באפנו, אנחנו נטעם כל יין בעולם במחשבה שהנה הגענו ליין הונגרי. אבל לא נוכל לרמות את עצמנו. כי רמייה עובדת על מי שלא טעם, אבל מי שטעם - נידון לחיי חיפוש מתמידים. לכן משה היה כל כך נואש מהם, כי הוא ידע שזאת לא תאוות אכילה, אלא הפרעת אכילה.

השיעור יוביל למסקנה מעשית בעלת חשיבות. הרבי כותב בריבוי מכתבים כי הפתרון לתאוות הגופניות הוא למלא את המוח באותיות התורה והתפילה ולחזור עליהן בכל עת. האותיות מספקות את הנפש בדרכן הנעלית, מעצימות את חיבור הנפשות ומעניקות הרגשת מלאות ונוכחות אמתית.

ב. פרשת "בהעלותך" מורכבת משני קצוות: חציה הראשון בשמים וחציה השני בעמקי התהום. החלק הראשון מספר על תום תקופת החניה בהר סיני. אחרי יציאת מצרים וקריעת הים, מתן תורה והקמת המשכן, וחנייה בת שנה למרגלות הר האלוקים - הגיע הזמן להתרומם ולצאת אל היעד: ארץ ישראל.

בעשרים באייר עלה הענן והעם יצא לדרך. הם התקדמו שלושה ימים ופתאום הכול נקטע. התורה הופכת את התקלות לאסונות קיצוניים ורומזת על כך בצורה חריגה ובולטת שאין כמותה בכל התורה.

1. במדבר י: ויהי בשנה השנית בחודש השני בעשרים בחודש, נעלה הענן ... ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים וארון ברית ה' נסע לפניהם ... וענן ה' עליהם יומם בנסעם מן המחנה: ז ויהי בנסע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך: ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל: ז.

התורה קוטעת את סיפור ההתקדמות בדרך ומכניסה שני פסוקים שאינם שייכים לכאן, אודות נסיעת הארון לפני המחנה והדרך שמשה עוצר את הארון מנסיעתו (באמירת "קומה ה'") ומרימו ליציאה חוזרת (באמירת "שובה ה'"). הפסוקים היו אמורים להיאמר בתחילת הספר, ב'ז, כשהתורה מספרת על סידור המחנות סביב אוהל מועד ונסיעתם לפי התקדמות אוהל מועד ובאופן תמוה נכתבו כאן.

שני הפסוקים מוקפים בספר התורה גם בשני סימנים חריגים שאין כמותם בכל התנ"ך – אות "נון" הפוכה לפנייהם ולאחריהם. מה שאומר בוודאי "דרשני". הגמרא מבארת:

שבת קטו, ב: עשה לה הקב"ה סימניות מלמעלה ולמטה, שאין זה מקומה (רש"י): אלא בפרשת הדגלים וסדר החניות סביב אוהל מועד, ככתוב ב'ז: 'ונסע אוהל מועד מחנה הלויים בתוך המחנות, כאשר יחנו כן יסעו איש לדגליהם'... עתידה פרשה זו שתיעקר מכאן ותכתב במקומה [כששעקר היצר הרע ותבטל הפורענות], ולמה כתבה כאן, כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שנייה: פורענות שנייה 'ויהי העם כמתאוונים', ופורענות ראשונה 'ויסעו מהר ה' - שסרו מאחרי ה' (רמב"ן י, לה: שנסעו מהר סיני בשמחה, כתינוק הבורח מבית הספר, אמרו שמא ירבה וייתן לנו מצות).

התרחשו כאן פורעניות משנות גורל והתורה לא רצתה לכתוב אותן ברצף, מחשש לקטרוג על ישראל. לכן הפרידה ביניהם בפסוקי "ויהי בנסוע" ועטפה אותם בשתי אותיות "נון" הפוכות.

כמה הסברים נאמרו לסימנים אלו: הבעל הטורים כותב, שפסוקי "ויהי בנסוע" היו אמורים להיות כתובים לעיל (ב,יז), שהם חמישים פרשיות קודם, בחלוקת הפרשיות הפנימית לפתוחות וסגורות. הכלי יקר רואה בכך רמז לגודל האסון הרמוז כאן: האות "נון" היא "דג" בארמית, ובעוד שבני ישראל נמשלו לדגים החיים במי התורה, כמשלו הידוע של רבי עקיבא לפפוס, כאן הדגים הפנו גבם אל המים ושטים נגד טבעם לברוח החוצה. בהערה¹ הובא ביאור נוסף ברוח זו.

הפורענות הראשונה היא זלזול בתורה, שהתבטא בכך שמיהרו ושמחו לצאת לדרך ולא התאבלו על הפרידה מכיסאות הלימוד בהר סיני. הפורעניות הבאות הן מתאוננים וקברות התאוה (הרמב"ן הנ"ל מזכיר את שתיהן כרצף פורענויות).

2. במדבר יא: ויהי העם כמתאוננים רע באזני ה' וישמע ה' ויחר אפו ותבער במ אש ה' ... והאספסוף אשר בקרב התאוה וישבו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר: זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם, את הקשאים ואת האבטחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים:

התורה מסתפקת באמירה כללית שהם "התאוננו" נגד ה', בלי לפרט מהות התלונה. שכן הם פשוט התלוננו ושידרו רוח נרגזת ולא מרוצה. רש"י מבחין בין "תלונה" ל"תואנה": "תלונה" היא בעיה שצריכה פתרון, בעוד ש"תואנה" הוא תירוץ למציאת בעיה... זה קיטור לשם קיטור ולא לשם מציאת פתרון. התואנות הובילו לאש תבערה שליחכה בקצה המחנה.

ה"אספסוף" - הערב רב² - המשיך עם תלונות נגד המטבח המדברי שאין בו גיוון קולינרי. נכון שהמן יורד מהשמיים ואפשר להרגיש בו כל טעם, בשר או דגים, אבל העין רוצה לראות בשר ודג ולא רק לטעום בשר ודג. האדם לא אוכל רק דרך הפה, אלא גם דרך העין וכמה אפשר לאכול אותו מאכל שנראה אותו הדבר? "זום ראשון תפוחי אדמה, יום שני תפוחי אדמה..."

בהערה³ הובא הסבר למדרש פליאה יפה.

"ומי יאכלנו בשר?". למרות שהוציאו ממצרים צאן ובקר, ומעת לעת היו נוחתות להקות עופות "שלו", אבל הבשר והשלוני ניתנו בכמות מוגבלת והם רצו בשר חופשי. הייתה להם בעיה נוספת: טעמו של המן השתנה לכל טעם, חוץ מחמישה טעמים מרים שהם מסוכנים לנשים מניקות: בצל, שום, חציר שהוא מין קטנית בשם כרשינים, וקישוא ואבטיח, שכנראה הזנים בימיהם היו מרים משלנו.

חז"ל מוצאים פרשנות נוספת לקיטורי הדגים:

ילקוט שמעוני במדבר תשלג: רב ושמואל: חד אמר דגים וחד אמר עריות [כי הדגים פרים ורבים הרבה] ו'אשר נאכל' הוא לשון נקייה. זהו שכתוב בהמשך 'וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו' - על עסקי משפחותיו [שנאסר עליהם להתחתן לקרובי משפחה מדרגה ראשונה]. ולמאן דאמר דגים ממש - מאי 'בוכה למשפחותיו? אלא בכו על זה ועל זה.

אוכל, בלשון התורה, הוא רמז עדין לחיי אישות. כמו שאמר יתרו לבנותיו שסיפרו על האיש המצרי שהצילנו מיד הרועים: "קראן לו ויאכל לחם" וזאת לשון עדינה להזמנה לנישואים עם ציפורה. למסקנת המדרש המובא כאן הם בכו גם על דגים כפשוטו וגם על דגים כרמז לחיי היתר בעריות.

וכאן התרחש דבר מוזר ביותר, שלא היה ולא יהיה כמותו: משה רבנו מאבד את האמונה ומבקש מהקב"ה להתפטר מתפקידו או למות!. אוהבם של ישראל, שייצגם באותן טענות ממש בספר שמות

¹ עוד כתובים שהאות נ' היא אות של פורענות, כמובא בגמרא ברכות, שבתפילת "אשרי" לא נאמר פסוק המתחיל באות נ', משום שהיא מזכירה את הפורענות "נפלה ולא תוסיף קום בתולת ישראל". אלא שכאן מובאת האות נ' הפוכה, להורות שהקב"ה לא עוזב את ישראל, אלא רק מפנה פניו לאחור וממתין שהבן ישוב אליו.
² "אספסוף" פירושו אנשים 'אסופים', ללא שורשים ערכיים וללא חוט שדרה מגובש. אבל ראיתי פירוש רלוונטי נוסף: "אספסוף" הם מחוללי אסיפות והתגודדות, אלו מנהלי קבוצות וואטספ של ימינו שמציתים אש ורעש...
³ מדרש פליאה אומר: "זכרנו את הדגה - מכאן שמדליקים נרות בשבת". מה קשר הדברים? החיד"א מביא בספר דבש לפי ביאור בשם חכם חשוב ממרוקו בשם רבי אליעזר די אבילה: הרי המן היה משתנה לכל טעם וגם לדגים, ומדוע בכו על הדגים? מכאן שהעין נהנית לראות את האוכל ובלא הראייה הנאתה חסרה. מכאן שמדליקים נרות בסעודה בשבת, כדי להרבות עונג שבת בראיית העין את הסעודה.

ונענה על מן מהשמים ומים מהבאר, גדול הנביאים שאמון על קדושת החיים, מכריז כי המשימה גדולה עליו והוא מבקש לעזוב אותם לנפשם והמוות עדיף לו מהמשך ההתעסקות איתם.

במדבר יא: האנכי הריתי את כל העם הזה, אם אנכי ילדתיהו, כי תאמר אלי שאהו בחיקך כאשר ישא האמן את הינק על האדמה אשר נשבעת לאבותיו?! מאין לי בשר לתת לכל העם הזה כי יבכו עלי לאמר תנה לנו בשר ונאכלה: אם ככה את עשה לי, הרגני נא הרג אם מצאתי חן בעיניך ואל אראה ברעתי ... הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם?! אם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם?!

המילים הכי מהדהדות ולא מובנות הן המילים האחרונות: "אם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם?!" משה מפנח את הטענות שלהם עד אין קץ ומכריז שאי אפשר להשביע אותם. גם אם נדוג עבורם את כל דגי הים בעולם, הם לא יירגעו ויחושו סיפוק. משה מבטא גם ספקנות ביכולות של מעלה כביכול ורומז כי אפילו הקב"ה אינו יכול לסתום את החור שנוצר להם בקיבה.

בתגובה, הקב"ה מורה למנות שבעים זקנים שיסייעו למשה בהנהגת העם, ומבטיח להוריד כמות אדירה של שליו במשך חודש ימים רצופים, עד שתצא להם מהאף. נוחת שם הרבה שליו והבשר נתקע בין שיניהם והרשעים מתים. המקום נקרא בשם "קברות התאוה" כי שם נקברו המתאוים.

כאן עולות שתי תמיהות ענק: הרי משה ייצגם כבר על אותן טענות ולא לקח ללב ומה קרה כאן? יתירה מכך והוא העיקר: מדוע משה נשבר וטען שהטענות שלהם אינן ניתנות לפתרון? מדוע אוהבם של ישראל מפריז בהצגת הדרישה וטוען שכל דגי הים לא יספקו אותם? הרי הם לא ביקשו את כל דגי הים, רק לגוון מעט את האוכל שנראה כל השבוע אותו הדבר?

כך מבאר האור החיים את התגובה הנואשת של משה:

אור החיים: הלא כשתיתן להם בשר צאן ובקר יאמרו חפצים באיל וצבי, וכשתתן להם איל וצבי יאמרו חפצים בבשר עופות, וכשתתן להם עופות יאמרו דגים ... ואמר 'כל דגי הים', כי לא יועיל בכמה מיני דגים, אלא אם יביא כל מיני דגים שבים, שזולת זה המין החסר יבכו עליו.

ואנו קוראים ומשפשפים את העיניים: האם זה משה שהכרנו?! משה שגימד וצמצם כל טענה ולימד עליה זכות, וכאן עושה את ההיפך ומגדיל ומגזים את הבקשה והופך אותה לבלתי ניתנת להשגה?!

נחدد את השאלה עם הסיפור הבא: בעל הצרור המור, רבי אברהם סבע, שהיה מקובל חשוב בתקופת גלות ספרד, מספר על דיון בין רבינו משולם למלך ערב: "רבינו משולם בהיותו רופא למלך ערב, שאל ממנו המלך: אבותיך היו כפויי טובה, כי אחר שהיה להם מן לחם אבירים, איך שאלו קישואים ושומים? אמר לו למחר אשיבך. הלך אצל השר הממונה על שולחן המלך ואמר אני מצוון שלא תיתן למלך שומים אחר סעודתו, כמו שהוא רגיל לאכול שום בקינוח סעודה, כדי לשמור על בריאותו. למחר כעס המלך ושאל למה עשה זה והשיב שהרופא היהודי ציווה. שלח ואמר למה צוית למשרתי שלא יתן לי שום? אמר לו: אדוני המלך השמע לאזנך מה שפיק מדבר, אתה כעסת עלי פעם אחת שלא נתנו לך שומים ואבותי שהיו אוכלים המן ארבעים שנה וטעמו זהה בלי שום ותבלין אחר, מה יעשו? אמר המלך אתה אמת ותורתכם אמת".

למה, אם כן, משה מרחיב ומגדיל את הטענה שלהם ואינו נותן לה מקום? אנו רוצים לפתח נקודה כבירה שכתובה ברמב"ם ולהוציא ממנה מסקנה מעשית חשובה ביותר.

ג. נפתח עם משל יהודי נפלא: הגביר נסע עם העגלון ליריד לקנות סחורה. העשיר ישב במושב האחורי שמח, כיסו תפוח בכסף ובידיו עיתון יומי. פתאום עצר העגלון באמצע היער, הניף את השוט על העשיר, היכה אותו נמרצות וציווהו לפשוט את הבגדים וללבוש את בגדיו שלו. "מעכשיו", הוא הכריז, "התפקידים מתחלפים. אתה העגלון ואני העשיר היושב מאחורה ועושה את המסחר". העשיר המבולבל נאלץ לציית ומוחו הלם בפראות למצוא פתרון. כשהגיעו לעיר, הוא ירד מהעגלה ורץ לבית הרב לזעוק לעזרה. הרב קרא לעגלון והוא טען שהכל שקר: "האיש הזה משוגע ואינני יודע מהו נטפל אלי. הוא העגלון שלי מדורי דורות ודעתו נטרפה עליו".

הרב הורה להם לשבת ולחכות עד שיקרא להם. חלף היום והגיע הלילה, הרב הלך לביתו והורה לשמש בית הדין לשמור עליהם. למחרת הגיע הרב ומצא אותם רעבים ומותשים. הוא הורה לשאול מה חסר להם? אחד ענה: "פרוסת לחם ודג מלוח". השני אמר: "משחת שיניים וסבון לניקוי הפנים".

היה ברור מאליו, מי העשיר ומי העגלון...

הרמב"ם מסיים את הלכות "איסורי ביאה" בכמה הלכות של מוסר. הוא מדגיש תחילה עד כמה גדולה החמדה לביאות אסורות, כמו שמספרים הפסוקים בפרשה שלנו אודות בכי העם למשפחותיו. אחר כך נותן כמה עצות להמעיט את התאוה ומסיים בעצה שהיא "גדולה מכל זאת".

3. רמב"ם סוף הלכות איסורי ביאה: אין לך דבר בכל התורה כולה שהוא קשה לרוב העם לפרוש ממנו, אלא מן העריות והביאות האסורות. אמרו חכמים בשעה שנצטוו ישראל על העריות, בכו וקבלו מצוה זו בתרעומות ובכיה, שנאמר [כאן בפרשתנו] 'בוכה למשפחותי' על עסקי משפחות'... לפיכך ראוי לאדם לכוף יצרו בדבר זה ולהרגיל עצמו בקדושה יתירה ובמחשבה טהורה כדי להנצל מהן, ויזהר מן הייחוד שהוא הגורם הגדול לחטא, וכן יתרחק מן השחוק והשכרות ומדברי עגבים. **גדולה מכל זאת אמרו:** יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה, ובחכמה הוא אומר (משלי ה, יט) 'אילת אהבים ויעלת חן, דדיה ירווך בכל עת, באהבתה תשגה תמיד'.

הרמב"ם מסיים בחידוש: לא מבקשים לדכא את התאוה, זה לא נכון על פי ההשקפה היהודית וגם בלתי אפשרי. מבקשים לרומם אותה ולספקה בצורה נעלית. הרמב"ם משנה מדרכו הרגילה ומצטט פסוק מספר משלי המפרט כי התורה כוללת את היתרונות של יצר האוהבים ומספקת בעונג שבו.

עירובין נד, ב: למה נמשלו דברי תורה ל'אילת'? מה אילה רחמה צר [ונאה] וחביבה על בועלה כל שעה כשעה ראשונה - אף דברי תורה חביבין על לומדיהן כל שעה כשעה ראשונה. 'ויעלת חן' - שמעלת [נוסכת] חן על לומדיה. 'דדיה ירווך בכל עת' - מה דד זה, כל זמן שהתינוק ממשמש בו מוצא בו חלב, אף דברי תורה, כל זמן שאדם הוגה בהן מוצא בהן טעם.

התורה היא נאה, היא מעלת חן על לומדיה בכך שמעוררת את נשמתם, מעניקה להם חשיבות ומשמעות וגואלת מן הבדידות, והתורה מתחדשת ומתרעננת בכל פעם שטועמים ממנה.

בכך מוצאים הסבר לאכזבה העמוקה של משה רבינו. משה אומר: אם הייתם מבקשים אוכל ומים, כמו שביקשתם אחרי היציאה ממצרים, הייתי הראשון שמייצג אתכם לפני הקב"ה. זאת בקשה לגיטימית שאי אפשר להשביע אותה באמצעות לימוד תורה. כך לגבי העריות: לגיטימי שקשה לקבל איסורים להרגלים שהורגל בהם והדבר גורם צער.

אבל קודם ברחתם בשמחה מהר סיני, שזה מעיד שאינכם רוצים בתורה. אחר כך, כשיש אוכל ומים, אתם עוברים לבקש פינוק. ולא סתם פינוק, אלא הופכים אותו ל**איזום קיומי שעם שלם בוכה עליו!** אתם הופכים את איסורי העריות ל"עסקי משפחות", עם שלם יושב בפתחי האוהלים ועושה סצנות.

זה מוכיח שמשה לא עובד. כי אתם אמורים לטפס רמה ולפתח פינוק ועונג נעלים יותר. נאמר כך: כשיהודי הולך למסעדה – זה חלק מהחיים, אבל כשיהודי פותח מגזין שכל כולו אוכל וטעמים ותמונות של שוקולד ניגר – דאס פאסט נישט... זה לא מתאים לעם סגולה שקיבל תורה.

מספרים על חסיד של האדמו"ר הזקן, שעסק במסחר וראשו ורובו היה בין הערלים ונשות הערלים. פעם שאלו אותו איך שומר על יצרו? "כשיצרי מטריד אותי, אני מזכיר לעצמי שאני חסיד של רבינו הזקן ולא מתאים לי להתלכלך כאן...".

יהודי אמור להישמר מהחטא בגלל גדלות ולא רק בגלל יראת העונש. לחשוב על עצמו כבן מלך, שטעם עונג אמתי ומה לו להתבהם כאחרון בעלי העגלות?

יתכן שהדבר רמוז במאמר חז"ל מעורר: היה אדם שחז"ל דיברו עליו ביראת כבוד וגדולי החכמים היו מזכירים שמו בהערצה. שמו מוזכר בשני מקומות בגמרא (שבת נו,ב וסנהדרין לא,ב), רש"י מספר את סיפורו בקצרה, והמעשה מובא בהרחבה בספר "חיבור יפה להישועה" שכתב רבי ניסים גאון⁴.

4. סנהדרין לא,ב: שלחו מטבריה למר עוקבא בבבל, שעור פניו היה קורן כאור פני משה, שהיה בן בית אצל הקב"ה – רש"י: נתן עיניו באשת איש והעלה לבו טינא [צער] ונפל בחולי. לימים נצרכה ללוות ממנו, ומתוך דוחקה התרצתה לו, וכבש יצרו ופטרה לשלום ונתרפא. וכשהיה יוצא לשוק היה נר דולק בראשו מן השמים, ועל שם כך קרי ליה (שבת נו,ב) רבי נתן דצוציתא [שהתנוצץ אור על ראשו].

מר עוקבא היה איש עשיר ומצליח. פעם נתן עיניו באישה נשואה בשם חנה והיא נמנעה ממנו. מהצער הוא חלה בחולי הלב ונפל למשכב. הרופאים הסכימו שעליו לבוא אליה כדי להציל חייו, אבל חכמים אסרו. הציעו הרופאים שרק תבוא ותדבר עמו, אבל החכמים אסרו קשר שתכליתו עריות. בינתיים בעלה של חנה הסתבך בחובות ונאסר בבית הכלא. יום אחרי יום הייתה באה לבקרו והוא היה צועק שאינה עושה די להושיע אותו. פעם אמר לה: יש עשיר גדול ושמו מר עוקבא, לכי ובקשי ממנו הלוואה שתעמיד אותי על הרגליים. נחרדה האישה ולא רצתה ללכת. אבל הוא דחק בה ולא נותרה לה ברירה. הלכה לעשיר העיר והוא כמובן רשם לה צ'ק גדול, ואז תבע אותה.

היא הייתה חלשה וחסרת אונים ואמרה: "אני נתונה בידך ככל שתרצה, אבל אנא תשלוט ביצרך". ואז פתחה את עיניו בדרשה שהדהימה אותו:

חיבור יפה להישועה פרק כז: ותאמר לו חנה: הנני בידך ואין לי פה להמרות פיר, אבל באה לך שעה לקנות חיי העולם הבא!, והיזהר ולא תפסיד שכרך וטוב העולם בדבר מועט ... שלא יוכל אדם להגיע לדבר זה אלא בעמל רב וביגיעה גדולה ואתה יכול להגיע לרצון בוראך בשעה קלה.

הגאונות של חנה היה לדבר אתו בשפה חיובית. היא לא איימה עליו בעונשי גיהנום, שאז הייתה קושרת אותו יותר אל החטא, אלא האירה לאיזה טוב הוא שייך. איזה עונג נעלה ואמתי ירויח אם יתגבר על הנאתו הרגעית. הניצוצות שהאירו על ראשו העידו כי התעלה ברגע לעולמות אחרים.

הוא התעורר ופטרה לשלום. היא שבה עם הצ'ק לבעלה והוא העריך מה המחיר ששילמה וסירב לשוב אליה. היא התחננה ששלטה ביצרה, אבל הוא לא האמין לה כי איך יתכן הדבר. פעם עמד רבי עקיבא בראש התלמידים וראה פרש רוכב על סוס. ביקש לקרוא לו. אמרו לו: "הרי זה עוקבא החוטא, שהפריד אשת איש מבעלה". אמר להם: "הסו מדברי לשון הרע ושקר, ראו נר דולק על ראשו". קראו לו וביקש רבי עקיבא ללמוד עמו תורה. בא בעלה ורטן: איך מקרבים את החוטא שהרס את משפחתו? אמר לו רבי עקיבא: "וכי אינך רואה את האור שהדליקו המלאכים על ראשו?!" ומאז כינו את מר עוקבא בשם "נתן דצוציתא", על שם ניצוצות האור שהיו תלויים על ראשו.

עד כאן השלב הראשון באכזבה של משה מהם. אבל משה לא רק מגלה אכזבה, אלא יאוש מוחלט ומתווכח עם הקב"ה בטענה שהמצב אבוד ואין דרך להרגיע ולהשביע אותם. כי הבעיה היא יותר גדולה: אי אפשר לעצור את התאוה. לאחר שיהודי טעם יין הונגרי וחווה הנאה נעלית, הנה או שישביע את התאוה הרחנית או שהוא דן את עצמו לחיפוש מתמיד שלא יהיה בו מנוחה. כאב הריחוק ישרוף ויבער בו ויוביל אותו לטעום כל טעם שבעולם כדי להרגיע את עצמו.

משה טוען כי הקיטורים נובעים מריקנות וחיפוש משמעות, ולכן אין דרך חילופית להשביע אותם.

כך אמרו בני ביתו להמן: "אם מזרע היהודים מרדכי, אשר החילות ליפול לפניו לא תוכל לו" ופירשו חז"ל: "כשהם עולים – עולים עד הרקיע, וכשהם יורדים – יורדים עד התהום". כלומר, אצל יהודי אין אמצע. אם תפשת אותו בירידה – הוא יורד עד למטה. אבל כשהוא בעלייה – עולה עד השמים.

כך מספרת התורה על יעקב ועשו: לא היה שם איזון ובינוניות, אלא רק שתי אפשרויות: או יעקב איש תם יושב אוהלים, שבוחר בקיצוניות אחת וחי 14 שנה בפרישות בבית שם ועבר. או עשו איש יודע ציד איש שדה, שהולך בקיצוניות שניה: צד באכזריות בעלי חיים, בגיל 15 עובר על חמישה איסורים באותו יום והורג את נמרוד שהיה מלך העולם, ועד גיל ארבעים צד נשים מתחת יד בעליהן.

⁴ כאן מרבי ניסים גאון: <https://halachayomit.co.il/he/Default.aspx?HalachaID=4381>

בהערה⁵ הובא סיפור יפה על המהפכנות היהודית הטבועה בדם.

השיעור לא אמור להוביל לדיכאון, אלא לפתרון מעשי חשוב ומשנה חיים כפי שמורה הרבי במכתב:

ליקוטי שיחות כב/304: אופן תיקון 'העוון הידוע', בזמננו זה [שאינן רגילים בתעניות וסיגופים], הוא עניין היסח הדעת. והיסח הדעת אין הכוונה במלחמה עם המחשבה הלא טובה, אלא להסיח את הדעת ממנה ולהניע את כוח המחשבה ולהעסיקו בעניין אחר, ומה טוב באותיות התורה והתפילה, אשר אם מעט אור דוחה הרבה חושך, על אחת כמה וכמה הרבה אור. נ.ב. בטח יודע ושומר על שלוש השיעורים דחומש, תהלים ותנאי הידועים, ועכ"פ ישמור עליהם מכאן ולהבא.

נסיים בנקודה מאירה: הבנת עומק החיפוש היהודי, מעניקה עידוד מול אדם מבולבל. בעוד שהגישה השטחית רואה בו אדם שיצא מהמחנה, האמת היא שהוא רק מחפש קדושה ורק שאינו יודע לחפשו במקום הנכון. כך ביאר הרבי פעם מדרש מפורסם על רגע הבחירה במשה רבנו (רבה ב,ב):

"כשהיה משה רועה צאנו של יתרו במדבר, ברח ממנו גדי, ורץ אחריו עד שהגיע לבריכה של מים ועמד הגדי לשתות. כיון שהגיע משה אצלו אמר: 'לא הייתי יודע שרץ היית מפני שאתה צמא. עיף אתה. הרכיבו על כתפו והיה מהלך. אמר הקב"ה: יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם כך, חיך אתה תרעה צאני ישראל'".

אבל היכן הגדלות? איה הרגע המכונן שהסעיר עליונים ותחתונים? וכי רועה אחר לא היה רודף אחרי הגדי להחזירו?! אחריותו של הרועה היא להחזיר את כולם ואחרת יצטרך לשלם בכספו? כמו מורה שיוצא עם כיתה לטיול ואחריותו להחזיר את כולם שלמים, כולל התזזייתיים שמקפידים לברוח?

האם אי אפשר למצוא עוד רועים שמרכיבים הגדי על כתפיהם? ומהי הדגשת המדרש "לא הייתי יודע שרץ היית מפני שאתה צמא"?

הרבי הסביר נקודה עצומה (מובא בספר ממעיני החסידות שמות): משה לא נבחר בגלל מה שעשה, אלא בגלל מה שלמד מהגדי הקטן. משה גילה **שגדי בורח כי הוא מחפש מים!** גם גדי בורח מבקש את מה שמבקשים **אלו שנשארו בתוך העדר**. הוא נראה כלפי חוץ כמו מורד, בוגד, חתן, חסר גבולות שאינו יכול להיכנס בתוך כללים ומוכן לסכן את כל העדר, אבל כשלא ממהרים לשפוט ותמורת זאת רצים ועוקבים אחריו למרחקים מגלים שהוא בסך הכול מחפש מים.

⁵ אחרי מלחמת יום הכיפורים, ביקר הרב ישראל מאיר לאו בפגישת "יחידות" אצל הרבי. הרבי ביקש לשאול אותו שאלה הקשורה במערכת הפוליטית: "מאז ומתמיד נושאים היהודים אופי מהפכני. כך היה בכל המהפכות האחרונות בעולם, בגרמניה, בצרפת וברוסיה, בהן אנשי רוח יהודים היו מובילי דעה. לכן אפשר היה לצפות, כי במדינת היהודים", תתרחש מהפכה כל שנתיים. השלטון יתחלף לעיתים קרובות. והנה, חלפו 26 שנים מאז קום המדינה ואותה מפלגה זוכה בבחירות. במוחך אחרי מלחמת יום כיפור וכל השבר הנלווה אליה, ושוב היו בחירות ושוב נבחרה גולדה מאיר. [יצוין שדברי הרבי היו נבואה שהקדימה את זמנה. בבחירות הבאות אחרי השיחה הזו, בשנת 77, אירע המהפך ההיסטורי ומנחם בגין עלה לשלטון...].

הרב לאו היה מופתע מהשאלה, הוא מעולם לא חשב עליה, אך אחרי מחשבה ענה כי אולי הסיבה היא כזו: אחרי השואה וכל המלחמות הקשות בארץ, אנשים רק רוצים לחיות. הם מבקשים לחזור הביתה בשלום ואין בהם כוח נפשי לחולל מהפכות. הרב הוסיף סיפור: במהלך ההמתנה למלחמת ששת הימים, הייתה האפלה בתל אביב. שמרו על חושך בבתיים, כדי שהמיגים המצריים לא יראו היכן להפציץ. לילה אחד הוא מקבל טלפון מבעל אולם בעיר והלה מבקש לבוא לסדר קידושין. חתן וכלה קבעו חתונה והם מסרבים לדחות אותה למרות המלחמה, אך הרב מסדר הקידושין חושש לבוא והוא מבקש מהרב לאו לעשות מאמץ ולהגיע. הרב צעד ברגל 45 דקות והגיע לאולם. המקום היה חשוך עם עשרה אנשים עבור החופה.

אחרי הטקס, ניגשה אישה מבוגרת ופרצה בכי. היא ביקשה בדמעות לברך את הבן החייל שלה שיחזור בשלום והוסיפה כי אם הוא לא יחזור, היא לא תמצא טעם בחייה ותאבד את עצמה לדעת. היא סיפרה כי היא ניצלת שואה, כל משפחתה נהרגה באירופה והיא עלתה ארצה לבדה. היא הכירה כאן בחור, אף הוא ניצול שואה ונולד להם הילד הזה. בעלה הלך ללחום במלחמת השחרור, אך לא חזר. היא נותרה לבדה עם הילד ואם הוא לא יחזור, לא תמצא עוד טעם בחייה.

הרב הרים את עיניו אל הרבי. דמעות גדולות נשרו משתי עיניו הקדושות והרבי אמר: "אני מבין, אני מבין..."

משה נבחר כשהתנצל באוזני הגדי: 'מצטער שכעסתי כשחשבתי שאתה מורד, לא הייתי יודע שרץ אתה מפני שאתה צמא'. כי אנחנו יצורים מורכבים ולא תמיד יודעים לבטא מה אנו מחפשים. לפעמים תלמיד קופץ באמצע השיעור ומפריע, אבל אולי הוא סובל מהפרעת קשב שמסחררת לו את המוח? אולי חם לו והוא מוכרח לעשות תנועה כדי להתאוורר? אולי הוא מרעיש כי זו הדרך שלו לקרוא 'תבחינו בי, אני קיים?' ואולי אלו יחסי אהבה-שנאה של אדם שאוהב בכל ליבו ובגלל שאינו מקבל מענה – הוא מפתח שנאה?

המבחן שנערך למשה בדרך להנהגה הוא, האם הנך יודע שלא כל מי שמורד בך – בוגד בך!.

אנו מתקרבים ל-ג' תמוז ונסיים בסיפור מרטיט (סופר בכנס השלוחים הארוך שהתקיים לפני שלוש שנים באמצעות הזום. אחת הסדנאות עסקה בטיפול בהתמכרות, סוגיה עצובה ששלוחי חב"ד נדרשים לה במהלך עבודתם והמנחה ממכון "רטורנו" סיפר מעשה מדהים על עצמו):

"קוראים לי אליעזר וגדלתי במשפחה חרדית בירושלים. כנער איבדתי את דרכי, עולם הישיבות לא התאים לי וחלמתי לעשות חיים באמריקה. למרבה הצער, אמריקה לא האירה לי פנים. נכשלתי בכל עסק שניסיתי לפתוח, התגלגלתי בין בתי חב"ד בחיפושים אחרי אוכל, ולא פעם גנבתי חפצים כדי למכור ולקיים את עצמי.

כדי לפצות על הכאב, התדרדרתי לאלכוהול וסמים והייתי גר כהומלס בתוך רכב גנוב. בינתיים הייתי מספר למשפחתי בירושלים 'עלילות אמריקה'. אני קונה ומוכר, הולך ומתעשר, אבל בחיים האמתיים איבדתי את הקשר למציאות. הזמן עבר והמשחק התקרב לסימו. נותרתי בלי פרוטה וידעתי שאני מוכרח לחזור לירושלים לפני שאתמוטט לחלוטין. בקושי השגתי \$500 לטיסה כיוון אחד הביתה.

בדרך לשדה התעופה על שם קנדי, עלה בדעתי להיכנס לאוהל הרבי ולשפוך את לבי. לא גדלתי כחסיד ומעולם לא הרגלתי עצמי בכתיבה. אפילו ישיבה לא סיימתי, אבל הפעם שפכתי ושפכתי ולא החסרתי פרט אחד: על ביש המזל, הסמים, האלכוהול והייאוש שגמר אותי. כשסיימתי לכתוב, הרגשתי מזוהם וחוטא, שלא הייתי מסוגל להיכנס לאוהל הרבי ולקרוא את המכתב. השעה הייתה מאוחרת והטיסה התקרבה ועזבתי את המקום בלי לבקר באוהל הרבי.

נחתתי בארץ ושוב התחלתי עם הסיפורים על אמריקה המדהימה, אבל בתוך תוכי הייתי מבוהל. עוד יומיים תחלוף האופוריה וההתמכרות לסמים תכה בי. איך אציל את עצמי? פתאום, אחרי יום בארץ, קיבלתי טלפון מאחותי. אישה רגישה, שפועלת כעובדת סוציאלית באחת העיריות בישראל והיא מבקשת להיפגש במסעדה. היא שמה את הדברים על השולחן וביקשה לדעת איך לעזור לי?

נדהמתי איך גילו הכול והתברר שאימא לקחה את בגדיי לכביסה ומצאה את המכתב לרבי. הם מוכנים לעשות הכול למעני ורק אושיט להם את היד. נכנסתי לגמילה במכון 'רטורנו', אתחלתי את החיים והיום אני מדריך באותו מכון שמציל אחרים.

המסר לענייננו הוא: גם יהודי שנראה מורד, מוצא את המענה באוהל של הרבי ובלמוד התורה. כולם מבקשים את אותם הדברים ורק צריך לדעת היכן לחפש.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל

ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב